

Sotsiaaldemokraadid

**Toimetulek on
julgeolek!**

KARL KIRT:
Inimestesse
panustamine
tagab
julgeoleku
lk 4

**SIRJE
TOBRELUTS:**
Hooldus-
reform toob
kindlustunde
lk 3

Ivari Padar ja Anti Allas:

Kats kimmästä Kagunuka iist!

**RISTSÕNA
TAGAKAANEL**

Ivari Padar:

suurimad väljakutsed on inimeste toimetulek ja Ukraina sõda

515
Ivari Padar
Riigikogu liige

Ivari Padar (57) on poliitikas vana kala, keda viimati eelistas rahvas valida peale Riigikogu ka Võru vallavolikokku. Nüüd on tal aeg vastata uutele küsimustele.

Milline on praegu Eesti suurim murekoht?

Praegu on meie suurim väljakutse sõda Ukrainas. Kagueestlased kui piiriäärne rahvas on pidanud oluliseks head läbisaamist naabritega. Veel mõned aastad tagasi arutati viisavabadust Venemaaga, et inimesed mõlemal pool piiri saaks mõistlikult suhelda. Nüüd on sellel kriips peal. Venemaa ei ole peale NSVLi lagunemist muutunud heaks naabriks, vaid julmaks vallutajaks. Meil tuleb ennast kaitsta, suhtuda riigikaitseesse täie tõsidusega nii sõjaliselt kui ka demokraatlike riikide koostöö kaudu.

Kuidas suhtute kaitsevää harjutusaladesse?

Eesti kaitseväl ja meie liitlastel peavad olema mõistlikud võimalused harjutada. Harjutusalade valikud peavad olema läbi kaalutud nii sõjalisest vaatepunktist kui ka kohalike elanikega maksimaalselt läbi arutades. Kaitseminister peab sellesse ülesandesse suhtuma äärmise tõsidusega. Peale sõjaliste kulutuste peavad kasvama ka kulutused kodanikukaitsele. Inimestele peab saama selgeks, kuidas käituda, kui toimuvad erakorralised sündmused.

CV

- Riigikogu liige, Võru vallavolikogu liige, Eesti Panga nõukogu liige. Sündinud 1965 Võrumaal. Hariduselt ajaloolane.
- Abielus, 2 last, 3 lapselast. Navi külas asuva Koroli talu peremees.
- Alates 1994 aktiivses poliitikas. Kolmekordne minister, seitse aastat erakonna esimees, Euroopa Parlamendi saadik, ajalooõpetaja.
- 2011 Riigivapi 3. klassi teenetemärk, mitmel aastal valitud mõjukaimaks maaelu ja kohaliku elu edendajaks.

Mida tuleks teha toidujulgeoleku parandamiseks?

Toidujulgeolek on elutähtis. Keerulistel aegadel pöörduvad õigustatult pilgud meie põllumeeste poole. Toit on ju esmavajadus. Põllumajanduse hea käekäik, põllumeeste toetamine igal tasandil hoiab sahvrid täis. Erilist tähelepanu vajavad need põllumajanduse valdkonnad, kus meie isevarustuse tase on väiksem kui kohalik tarbimine – köögivilja- ja seakasvatus.

Koolide ja muude haridusasutuste toitlustus on üks osa toidujulgeolekust.

Anti Allas:

Kagu-Eesti peab Toompealt paistma!

Hääd Kagu-Eesti inimesed! Kandideerin Riigikokku, et visalt ja täie pühendumusega seista siinse kandi elujõulisuse eest.

Minu arvates on praegu üks peamisi küsimusi selles, kas elu säilimine Kagu-Eestis on Toompealt vaadatuna üldse oluline. Kahjuks on riigijuhtide paljud senised teod ja tegemata jätmised näidanud, et ega ikka ei ole küll. Näiteks on meie omavalitsuste võimalused inimestele kvaliteetseid avalikke teenuseid pakku- da tunduvalt kehvemad kui näiteks kahe Eesti suurima linna ümber paiknevates omavalitsustes. Riik kas ei julge või ei taha olla õiglane ümberjagaja. Meie peame siin Kagu-Eestis oma elu-

nikele samu teenuseid pakkudes läbi ajama märkimisväärselt napima rahaga. Tegelikult peaks olema vastupidi, näiteks Norras makstakse riigi kaugemates piirkondades töötavatele spetsialistidele kõrgema koefitsiendiga palka. Muidu ei ole ääremaadel spetsialiste varsti enam kuskilt võtta.

Ida-Virumaa on juba jõudnud riigi huviorbiiti, kuid Kagu-Eesti on jätkuvalt peksupoisi rollis. See ongi põhjus, miks soovin jätta oma armastatud töö – Võru linna juhtimise. Piltlikult öeldes ei sõltu püüti kõige madalam laud praegu kaugeltki mitte Võru linna juhtimisest, vaid sellest, millised kaardid on riik kohalikele omavalitsustele kätte jaganud.

Ainus rohi, mis aitab, on see, kui siinsed inimesed valivad Toompeale neid, kelle kodu ja pered asuvad siin ja kes päriselt ka tahavad ja oskavad selle piirkonna eest seista. Ei maksa

valida pealinnast siia saadetud libeda jutuga kuulsusi – kahjuks on neil vaja ainult meie hääli. Ärme lase ennast rohkem petta!

Mis on mul kõige rohkem südamel ja millesse soovin eriti panustada:

- Võimalused sama hulga avalike teenuste pakkumiseks Võrus, Valgas ja Põlvas peavad olema võrdsed Viimsiga. Riigi roll on olla õiglane ümberjagaja.
- Tasandusfondi mahtu tuleb suurendada, et tagada kvaliteetsete avalike teenuste pakkumine ka siin.
- Kvaliteetse interneti kättesaadavuse kiire parandamine maapiirkondades.
- Kodu soetamiseks piisav pangalaenu tagatise tugi noortele peredele.
- Riigi, kohalike omavalitsuste ja ettevõtjate koostöös taskukohaste üürielarumute rajamine.
- Nüüdisaegse ettevõtlustaristu arendamine uute töökohtade loomise toetamiseks.
- Uma keele ja traditsioonide säilitamise toetamine.
- Nursipalu harjutusvälja laiendamine ei tohi siinset harjumuspärast elu

täiesti pea peale pöörata. Võrumaa elujõulisust ei tohi kahjustada. Seisan vankumatult selle eest!

- Pension peaks olema vähemalt pool keskmisest palgast. Eakad peavad saama väärikalt koheldud ja abistatud.
- Eriliselt soovin panustada minu enda aastaid tagasi algatatud hajaasustuse programmi mahu suurendamisse. Veevärk kodudesse ja taluteed korda!
- Tasuta lasteaiakohad.

Ainus rohi, mis aitab, on see, kui siinsed inimesed valivad Toompeale neid, kelle kodu ja pered asuvad siin ja kes päriselt ka tahavad ja oskavad selle piirkonna eest seista.

516
Anti Allas
Võru linnapea

Meie eesmärk on luua koolitoidu-programm, et kindlustada kvaliteetne söök haridusasutustes. Kohalikel põllumeestel peab olema rohkem võimalusi osaleda haridusasutuste ja kaitseväge varustamisel. Õppekava osa peab olema põllumajandusettevõtete, eriti kooli varustavate ettevõtete külastus. Laps peab teadma, kuidas ja kui raskelt jõuab toit tema lauale.

Mida ütlete kõrgete energiahindade kohta?

Eestis peab jõudma lähikümneanditel uute energialahendusteni. Tsentraliseeritud suurte võimsuste kõrvale peab tekkima võimalikult palju hajutatud tootmist. Praegune liinivõrk ei anna piisavalt võimalusi neile, kes soovivad ise energiat toota. Investeeringuid liinivõrgu arendamiseks tuleb suurendada.

Majanduskeskkond peab tagama keskkonna lisandväärtuse loomiseks. Mets, põld, laut või kaevandused – eesmärk peab olema, et võimalikult vähe eksportitaks odava toorainena ja võimalikult palju toodetaks kohalikust toorainest kohapeal. Riik peab selleks looma tingimused.

CV

- Võru linnapea viimased 9 aastat. Varem Võru maa-avalitsuse planeeringutalituse juhataja, arengu- ja planeeringuosakonna juhataja.
- Haridus: Eesti Maaülikool, maakorraldus ja geodeesia.
- Hajaasustuse veeprogrammi idee autor ja käivitaja.
- Päästeteenistuse Hõberisti kavaler.
- Abielus, kaks last.
- Hobid: metsa- ja põllutööd.

Sirje Tobreluts: hooldusreform toob kindlustunde

Inimene peab saama oma kodus elada võimalikult kaua. Hooldusreformiga tuleme appi lähedastele, kes hoolduskohustuse tõttu on siiani olnud sunnitud loobuma oma tööst ja eneseteostusest. Keskmine pension aga peab tõusma nelja aasta jooksul 1200 euroni.

Kõigil peab olema õigus elada oma kodus võimalikult kaua. Praegu tagavad selle ennekõike nooremad pereliikmed ja kogukond. Seetõttu leian, et riik peaks omavalitsuste kaudu tulema appi omastehooldatajatele, kellele on kas hooldekodu teenus kättesaamatu või kes vajavad kodus abi näiteks lähedase kehahooldusel.

Hooldusreformiga leevendame oluliselt olukorda, kus pereliikmed on võtnud hoolduse enda kanda, loobudes tööst ja eneseteostusest. Hooldusreformi jaoks suunatud 40 miljonit eurot 2023. aastal ja 57 miljonit eurot 2024. aastal loovad eelduse, et hooldekodu on rahaliselt kättesaadav ja kvaliteetne ning kodus pakutavad teenused toetavad kodus elamist võimalikult kaua. Sel aastal on kuni 3,7 miljonit arvestatud koduteenuse arendamiseks, et ennetada hooldusvajaduse süvenemist.

Koduteenus tähendab lühidalt öeldes seda, et eakat inimest käib tema

kodus hooldamas omavalitsuse palgatud töötaja. Praegu on sellise teenuse saajale ja tema seadusjärgsetele ülalpidajatele langenud ebaproportsionaalselt suur koormus ööpäevaringse üldhooldusteenuse rahastamisel. 2021. aastal tasusid teenuse saajad ja nende lähedased ligikaudu 80% ööpäevaringse üldhooldusteenuse kogukuludest, 19% tasusid omavalitsused. Tulevases teenusekorralduses võtab ööpäevaringse üldhooldusteenuse maksumusest omavalitsus kuni pool enda kanda.

Hooldusreform panustab ennekõike hooldekodude kvalifitseeritud hooldustöötajate, vähendades nende töökoormust ja võimaldades tösta

Kõigil peab olema õigus elada oma kodus võimalikult kaua.

CV

- Taluperenaine.
- 33 aastat Laheda vallavanem, Põlva valla abivallavanem sotsiaalalal, volikogu liige.
- Valgetähe IV klassi teenetemärk, Vabariigi Valitsuse teenetemärk omavalitsuse väljaarendamise eest.
- Kuuekordne vanaema.
- Hobiaednik.

palka. Inimese seni makstud tasust võetakse hooldekodutasu kalleim komponent – hooldustöötajate töötasud – avaliku sektori kanda.

Hooldusreform loob eeldused, et hooldekodu on rahaliselt kättesaadav ja kvaliteetne ning kodus pakutavad teenused toetavad paremini võimalikult kaua kodus elamist. Vajalik on pidurdada hooldustöötajate suur tööjõuvoolavust. Üks raportitest on tuvastanud, et ainuüksi 2020. a lahkus hoolekandetöölt 1000 väljaõppinud ja kogemustega inimest. Tööjõuvoolavus on tingitud madalatest palkadest ja suurest töökoormusest.

Omavalitsuse eelarvest rahastatav hooldustöötajate komponent hooldekodu maksumusest puudutab senist hooldekoduteenust ostnud inimesi. 2023. aasta I poolel peaksid need

inimesed kas ise oma koduomavalitsustega ühendust võtma või omavalitsused saavad sotsiaalteenuste- ja toetuste andmeregistri kaudu teada oma elanikest hooldekodudes üle Eesti.

Südameilt ära – pensionid ja tööstaaž

Et eakad inimesed oleksid õnnelikud, tuleksid eluga iseseisvalt toime, oleksid nähtavad ja mõjukad, on oluline nende sissetulek. Sotsiaaldemokraatide programmis seisab, et keskmine pension peab nelja aasta jooksul tõusma 1200 euroni. Mind on vaevanud aastaid praegune pensionireformi olemus. See on paljudele raskesti arusaadav, kuigi on tehtud muudatusi, aga okas on ikkagi südames.

Uus Riigikogu koosseis peab muutma pensionikindlustusstaaži seda osa, mis annab inimesele õiguse töötatud aasta eest saada ka aasta tööstaaži, sest kõik ei saa olla ministrid, asutuste juhid, kõrgepalgalised ametnikud. Vaja on ka koristajaid, teenindajaid, müüjaid... Kindlustusosak ja ühendosa on pensioni komponendid, mis igal inimesel on erinevad ning sõltuvad tööstaažist ja sissetuleku suurusest, mistõttu meist kõigist ei saa ühesugused pensionisaajad. Praegu on Valgamaa keskmine pension 544 eurot (44 eurot vähem kui Harjumaal), Põlvamaal 555 eurot ja Võrumaal 557 eurot.

Toimetulek on julgeolek

Lauri Läänemets

Sotsiaaldemokraatliku Erakonna esimees

Eestis aastakümneid valitsenud parempoolse poliitika põhjustatud ebavõrdsuse tagajärjeks on kümned tuhanded kõrvalejätud inimesed ning varjusurmas maapiirkonnad. Praeguses hinnarallis ja koondamiste hirmus muretsevad isegi keskklassi pered oma toimetuleku pärast, kuid eriti valusa hoobi saavad madalama sissetulekuga inimesed. Kas sellises olukorras peaks riik jätkuvalt olema pealtvaataja rollis – nagu viimased paarkümmend aastat – või tulema oma inimestele ja ettevõtetele appi?

Sotsiaaldemokraadid seisavad selle eest, et Euroopa kiireim hinnatõus ei hävitaks Eesti perede toimetulekut ega laastaks kohalikke ettevõtteid. Kui on tõusnud hinnad, peavad tõusma ka sissetulekud – palgad, pensionid, lastetoetused.

Nii on moraalselt õige Eesti inimeste suhtes, kes on kolm aastakümnet panustanud ühiskonna ülesehitamisse ja kellel peab säilima lootus paremale homsele. Sest ilmajätuse tunne ja lootusetus murendab usku oma riiki ja annab äärmuslastele ettekäände löhkuda demokraatiat ning kärpida inimeste põhiõigusi ja vabadusi.

Vaid igaihe õiglane kohtlemine ja kindlustunne tuleviku ees tagab ühiskonna ühtsuse ja sisemise tugevuse, mis on Eesti riigi ja rahva üle aegade kestmise garantii.

Meie inimeste toimetulek on ka meie riigi julgeolek!

Sotsiaaldemokraadid on rahva kindlustunde tagamisel alati olnud suunanäitajad. Ka praeguses valitsuses oleme saavutanud õpetajate, kultuuritöötajate ning päästjate ja politseinike ajaloolised palgatõusud. Samuti tagasime, et juba juulikuust saab iga eakas endale vajaduse korral võimaldada hooldekodukohta pensioni eest. Kuid saame teha veel palju enam, et taastada Eesti inimeste usaldus oma riigi vastu ning vähendada ebavõrdsust ja lõhesid meie ühiskonnas. Sest vaid ühtne rahvas on tugev rahvas.

Ukrainas toimuv meenutab, kui habras on iseseisvus, rahu ja demokraatia. See rahvas võitleb ennastalgavalt oma riigi eest, sest sellel riigil on pakkuda palju enam kui agressori diktatuuril. Ukrainat vaadates mõistame, et riigi julgeolek pole pelgalt relvad ja laskemoon, vaid inimeste kaitsetahe. Inimesed seisavad oma riigi eest, kui nad usuvad selle väärtustesse ning teavad, et riik on nende jaoks alati olemas. Toimetulek on julgeolek!

Vaid igaihe õiglane kohtlemine ja kindlustunne tuleviku ees tagab ühiskonna sisemise tugevuse.

Karl Kirt: inimestesse panustamine tagab julgeoleku

Sotsiaaldemokraatide valimisprogrammis leidub palju lahendusi, kuidas Eesti inimeste heaks nii mõndagi ära teha. Olen seisukohal, et igas Eesti paigas peab olema hea elada. Põlise Valgamaa elanikuna tean ja tunnen hästi, milliseid raskusi Kagu-Eesti inimestel võib esineda.

Panustada tuleb inimestesse ning just haridus ja noorte heaolu tagab järeltuleva põlve. Haridusjuhina näen iga päev, kuidas tuleb rohkem pingutada, et noortel oleks võimalik Eestis omandada maailma parimat haridust. Selleks peame nii nagu Ida-Virumaal rakendama ka Kagu-Eestis kõrgema õpetajate palga, paremini läbi mõtlema õpetajate toetamise ja tagama mõistliku haridusvõrgu kõigi jaoks. Kohalikke omavalitsusi ei tohi sundida toimivaid koole sulgema. Noortele peavad olema kättesaadavad soodne huvitegevus, tasuta hügieenitooted ning õigeaegsed vaimse tervise teenused. Sotsiaaldemokraatide algatatud kultuurirahva ja huvihariduse toetusmeetmed on meie piirkonnale olulised, kuna aitavad kõigil noortel huvitegevusest ja kultuurist osa saada.

Tervishoid peab olema kõigile Kagu-Eesti inimestele kättesaadav. Esmatasandi tervishoid ja erakorralise meditsiini teenus peavad säilima igas maakonnakeskuses. Arstide, õdede ja eriti abiõdede ning hooldeajate palka Kagu-Eestis peab märkimisväärselt tõstma. Sotsiaaldemokraadid seavad eesmärgiks tõsta täiskasvanute hambaravivõist ning eakate proteesihüvitist. Sotsiaaltoetused tuleb ajakohastada, arvestades elukalliduse tõusu. Jätkuma peab hooldereform, et igale inimesele oleks tagatud vajadusel hooldekodukoht, kuid säiliks võimalus soovi korral vanaduspõlve ka kodus veeta riigi ja kohaliku omavalitsuse toel.

Eesti inimestele peab jätkuma kvaliteetseid võimalusi sportimiseks. Spordiindu tuleb hoida ka noortes. Seetõttu tuleb jätkata tasuta ujumisõpetuse rahastamist, tagada kvalifitseeritud treeneritele väärikas palk ning laiendada koolidesse erinevaid liikumist soovivaid programme, et iga Eesti inimene liiguks vähemalt 60 minutit päevas.

Oluline on elukoht. Peame toetama neid, kes soovivad maapiirkonnas ise oma kodu ehitada või vanu elamuid renoveerida. Noorte perede toetusprogrammi kaudu saab toetada majaprojekte, pakkuda soodsamaid laenuitingimusi jm.

Töökohtade loomise soodustamiseks Kagu-Eestis on vajalik investeerida uute üürikorterite rajamisse,

Lauri Läänemets ja Karl Kirt.

et inimestel oleks võimalik oma elu sisse seada. Samuti peab riik appi tulema, et järgmise nelja kuni viie aasta jooksul renoveeritaks kõik seni renoveerimata kortermajad. See aitab vähendada koormust keskkonnale ja küttekulusid ning tagab kõigile parema elukvaliteedi.

Kagu-Eestis peab paranema taristu, et inimestel oleks hea

liigelda. Selleks suurendame teehoidu suunatavat raha ja viime teid rohkem mustkatte alla, tihendame raudteeühendusi nii Läti kui ka Tallinna-Tartuga ning korras-tame ühistranspordivõrgu, et see vastaks rohkem inimeste vajadusele.

Kogukonnas elades peame endale ühiselt teadvustama, et mitmesugusteks kriisideks valmisolek ja julgeoleku tagamine nõuab igaihe panust. Tuleb taastada piirkondlikud toetusmeetmed kogukondade turvalisuse ja tsiviilkaitse valmisoleku tõstmiseks. Riik saab luua süsteemi, kuid kogukond teab kõige paremini, mida neil on vaja, olgu selleks siis turvakaamerad, varjendid, generaatorid vms.

Eesti julgeolek algab heast toimetulekust, tervisest ja maailma parimast haridusest. Täpselt nii tugev on Eesti, kui on selle kõige nõrgem lüli. Inimesed, kes on teinud oma elutöö või alles alustavad oma iseseisvat elu, peavad saama seda teha ilma suuremate tõrgeteta ja vajadusel riigi abiga. Eesti riik ei tohi kedagi unustada.

518

Karl Kirt
Tarvatu
Gümnaasiumi
direktor

CV

- Sündinud 1993 Tõrvas.
- Õppinud Tõrva Gümnaasiumis ning Tartu ülikoolis nii riigiteadusi kui ka kultuurikorraldust (viimastest magistriskraad).
- Praegu Tarvatu Gümnaasiumi direktor ja Tõrva vallavolikogu liige. Varem töötanud Valga asevallavanemana, Valga linnavalitsuse spordi- ja noorsootööspetsialistina ning Eesti Noorsootöö Keskuse peasekspertina.
- Veebileht: karlkirt.ee.

Maris Neeno: ärme sureta elu maal välja

Toompeale on vaja viia arusaam, et maal elamine on kallid ning maa pole koht, kust teenused minema viia. Paneme külad elama ja teeme Kagu-Eestist koht, kuhu tahavad kolida pered, kus on noortel tegevust ning pensionärid saavad väärikat vanaduspõlve nautida.

Olen Põlvamaal sündinud ja üles kasvanud 24-aastane noor naine. Põhikoolis käisin Räpina gümnaasiumis ning keskkoolis Põlvas. Põhikoolist saati olen olnud Põlvamaa aktivisti, lüües kaasa erinevate rahvaürituste korraldamises ning olnud aktiivne noor üle-eestilistes õpilas- ja üliõpilasorganisatsioonides.

Mulle on alati korda läinud maapiirkondades elavate inimeste, eeskätt noorte heaolu. Mind on sütitanud ebaõigluse vastu hakkamine ning inimestega suhtlemine, mistõttu otsustasin pärast keskkooli alustada õpinguid Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas juristi erialal.

521

Maris Neeno
siseministri
nõunik

Gümnaasiumis õppimise ajal töötasin maanteemuuseumis. Hiljem asusin tööle Põlva noortekeskusesse. Hakkasin tegelema keerulises olukorras noortega, kes olid politseiga pahusisse sattunud või pidid kasvama

üles pereta või peres, kus olid erinevad sotsiaalprobleemid: polnud vett, et ennast pesta; raha, et süüa osta jne.

Peale selle olin noorsootöötaja, kes korraldas Põlva valla noortele erinevaid tegevusi, näiteks taotlesime noor-

tega raha ning ehitasime Põlva randa PumpTracki ja korraldasime erinevaid spordivõistluseid. Suviti olen olnud malevarühma juht – rohinud noortega keskväljakut, värvinud Põlva pingid lipuvärvidesse ning koristanud

linnaruumi. 2020. aasta kevadel lõpetasin ülikooli ning kolisin Põlvasse. Alustasin tööd noorte heaolu saadikuna – minu töö oli projektide kirjutamine, et Põlva valla noortele tegevusteks raha taotleda ning noorsootööd arendada.

Lühikest aega olin Ahja koolis asendusõpetaja. Seejärel alustasin tööd justiitsministeeriumis, kust olen praeguseks liikunud siseministeeriumisse, kus tegelen ennetustöö ja lähisuhtevägivallaga ning abistan siseministrit.

Soovin kandideerida Riigikokku, et esindada Kagu-Eesti inimesi, eelkõige noori. Soovin tuua tagasi riiklikult koondatud noorsoopolitseinikud, seista tasuta kõrghariduse eest ning olla vastu väikekoolide sulgemisele. Eestis tuleb teha ümberjagamine, et tasuvad töökohad ei oleks ainult Tallinnas ja Tartus ning noored pereinimesed saaksid kodu luua ja jääda Kagu-Eestisse. Vaja on tõsta miinimumpalk 1200 eurole, toetada korterite ehitamist maapiirkondades ja võimaldada maal elavatel inimestel laenu saada ka siis, kui kinnisvara ei ole panga arvates piisavalt väärtuslik. Lapsed peavad saama käia kodulähedases koolis ja lasteaias, noortel peab olema piisavalt huviringe ning pensionäridel tegevust.

Sotsiaaldemokraadid

Sinu kandidaadid

Toimetulek on julgeolek! Sellepärast vali neil valimistel sotsiaaldemokraadid. Vali südamega!

Ivari Padar
Riigikogu liige

Anti Allas
Võru linnaeape

Sirje Tobreluts
taluperenaine

Karl Kirt
Tarvaste Gümnaasiumi
direktor

Katre Kikkas
kooliõpetaja

Raul Kudre
Setomaa vallavanem

Maris Neeno
siseministri nõunik

Toomas Sarapuu
majandusministri nõunik

Jana Morozov
kokk

Inara Luigas
Inara Vanavalgõ Kohvitarõ
perenaine

Sinu hääl otsustab!

Riigikogu valimiste päev on 5. märtsil 2023. aastal, kui kella 9–20ni on avatud kõik valimisjaoskonnad ning toimub ka kodus hääletamine. Valimispäeval saab hääletada ainult oma elukohajärgse valimisringkonna valimisjaoskonnades. Leia endale valimisjaoskond: www.valimised.ee

E-hääletamine algab 27. veebruaril kell 9 ja kestab 4. märtsi kella 20ni. Hääletada saab ööpäev ringi aadressil: www.valimised.ee. E-hääletamiseks vajad arvutit ja kehtivat ID-kaarti või mobiil-ID-d. NB! Smart-ID-ga hääletada ei saa.

Eelhääletus toimub 27. veebruarist kuni 2. märtsini, kui igas vallas ja linnas on avatud vähemalt üks valimisjaoskond, kus saavad hääletada ka valijad, kelle elukoht on mõnes muus valimisringkonnas. Hääletamine algab iga päev kell 12 ja lõpeb kell 20.

Eelhääletus kõigis valimisjaoskonnades toimub 3.–4. märtsil kella 12–20ni, kui saab hääletada oma elukohajärgse valimisringkonna valimisjaoskonnades.

Tule kindlasti valima ja vali südamega!

520

Raul Kudre
Setomaa
vallavanem

Raul Kudre: päästame Kagu-Eesti tõmbetuulte käest!

Riik peab aru saama, et tasakaalustatud arengu eelduseks on tugevad omavalitsused nii maal kui ka linnas ja hääbuvad piirialad on riigi risk.

Praegu on jätnud Eesti riik Kagu-Eesti äärealad tõmbetuulte kätte. Pikaajalise omavalitsusjuhina näen järjest tugevamaid märke sellest, et valitsejad suudavad näha iseendale järjest lähemale ja väi-

keses Eestis on erinevate piirkondade vahel ebavõrdsus aina kasvanud. Maapiirkonna elanikud peavad saama normaalseid teed pidi igal ajal koju sõita, lapsed hästi kvalifitseeritud õpetajate käe all koolitatud, inimesed hea internetiühendusega üle maailma tööd teha. Setomaal ja kogu Eestis on iga küla ääretult tähtis.

Kas usute, et kultuur päästab maakohad? Mina usun ja teen kõik selleks, et seto ja võro kultuur saaks ka meie lastele pärandatud. Mitte ainult Setomaal kuningriigipäeval ei peaks olema seto leelo kuulda ja

ilusad rahvarõivad näha, vaid ka üle Setomaa külade kirmastel peaks meeste laul kõlama nii kõvasti, et ka meie naaber teisel pool piiri kuuleks.

Parim piirivalvur on kohalik elanik ja tühjad piirialad on Eesti riigi risk. Setomaa on turvalise riigi üheks esimeseks verstapostiks Euroopa Liidu piiril. Sellepärast peavad olema Kagu-Eestis elukohad ja maal elamine prioriteetideks mitte ainult kohalikele omavalitsusele, vaid kogu riigile!

Maal on elu elamist väärt ja sport ning liikumine annavad võimaluse keha virgena hoida!

Katre Kikkas: haridus on kõigile!

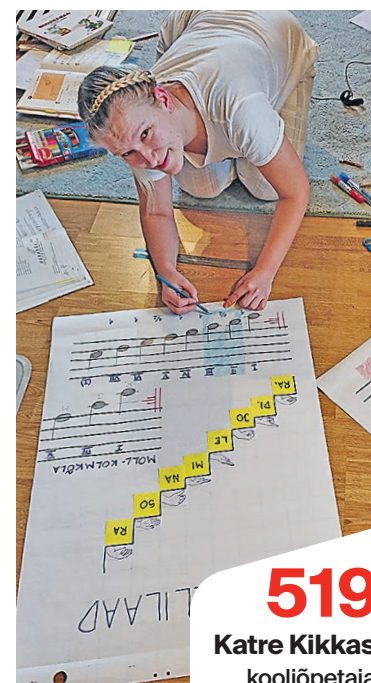
Õppimist tuleb soodustada kogu elukaare jooksul. Iga inimene on väärtuslik ja keegi ei tohi jääda kõrvale võimalusest saada parim haridus.

Alustada tuleb tasuta hariduse tagamisest kõigis haridusastmetes. Seetõttu on oluline, et riik võtaks enda kanda lasteadeade kohatasu kõikjal Eestis. Nõnda oleks võimalik tagada ühtlase stardipositsioon kõikidele lastele.

Tuleb säilitada kodulähedased põhikoolid. Riiki ja eriti haridusvaldkonda ei saa juhtida kirvemethodil. Valitsus peab aitama kohalikel omavalitsustel tagada kvaliteetset haridust kõikjal Eestis, ka ääremaal.

Iga laps peab olema ümbritsetud väga heade õpetajate, huviharidusõpetajate, treenerite, noorsootöötajate ja teiste tema arengut toetavate spetsialistidega. Sotsiaaldemokraadid tagavad neile väärilise palga!

Edasi on vaja suunduda ametit omandama. Kutse- ja kõrgharidus on Eestis tasuta, kuid on oluline ajakohastada hinnatõusule jalgu jäänud vajaduspõhised toetused. Tuleb pikendada õppepuhkuse

519

Katre Kikkas
kooliõpetaja

võimalusi, soodustada elukestvat õpet ning tagada võimalused töö kõrvalt õppimiseks.

Õppimine ei pea lõppema pensionile jäämisega. Selle tagamiseks tuleb pakkuda koolitust ka eakatele ning jätkata väärikate ülikooli rahastamist.

Haridusvaldkonnas tuleb olla paindlik, et igal inimesel oleks võimalik rakendada oma potentsiaali ning olla niiviisi täisväärtuslik ühiskonna liige.

523

Jana
Morozov
kokk

Jana Morozov: igal inimesel on õigus oma kodule

Üsna hiljuti maale elama asununa ja siin töötades tean, mis tunne on, kui sissetulek ei ole piisav. Ei ole piisav laenu saamiseks, et oma kodu üles ehitada.

Nii tekib küsimus, mismoodi maaelu hoida ja edendada. Mismoodi inimesi maale elama saada, kui kummitab palgavaesus või töötus ja laenu saamine on vaid unistus? Samas moodustab kodu järjest suurema osa iga pere toimetulekust ning kodu mitteomamine tõstab vaesusrisiki. Ka madala sissetulekuga inimestel on õigus oma kodule ja väärikusele.

Selle eelduseks on, et riik ja omavalitsused teevad pikaajalisi plaane. Et riik hindab oma inimesi, oma ettevõtjaid, oma kogukondi ning loob võimalusi nende tegevuse ja arengu soodustamiseks. Et iga inimene siin riigis saaks elada väärikat elu nii linnas kui ka maal. Et riik ei lubaks õhutada ühiskonnas vaenu.

Et riik ei seaks ainult kohustusi omavalitsustele, vaid eraldaks ka raha nende teostamiseks. Et riik hoolitseks oma looduskeskkonna säilimise ja taastamise eest – et seda riiki ja loodust jätkuks ka meie lastele ja nende lastele. Koolid, kultuurimajad, raamatukogud ei ole ainult tallinlaste privaatõigused. Riigijuhtide kohustus on tunda vastutust kogu riigi arengu ja eluterve tuleviku eest.

Toomas Sarapuu: taskukohane kodu igaühele

Et elu Lõuna-Eestis ei hääbuks, peab riik töötama välja laenu tagatiste süsteemi ääremaal kodude rajamiseks ja panustama üürimajade programmi.

Seisan selle eest, et elu jätkuks ka väljaspool suurlinnasid. Kui suudame pakku- da tänapäevast eluaset peredele, siis paljud noored leiavad tee tagasi Lõuna-Eestisse. Kui ettevõtjatel on palgata kohapeal spetsialiste, siis ettevõtteid ei koli ära suurlinnadesse. Riiklikud üürimajad korrastavad üüriturgu ega lase üürihindadel arulagedalt kerkida. Järgmisel perioodil ehitame koostöös riigi ja omavalitsustega 5000 uut kodu.

Aktiivse kogukonna liikmena asusin pärast eelmisi kohalikke valimisi ametisse Võru abilinnapeana. Nelja aastaga jõudsimme ühise tarmuka tööga ära teha rohkem kui varem. Praegu töötan majandusministri nõunikuna. Enne seda elasin aastaid Austraalias, kuid seoses igatsusega Lõuna-Eesti järele kolisin Võrru, läksin Väimelasse puittoodete tehnoloogiks õppima ja hakkasin valmistama puidust lauamänge WildEst.

Võru abilinnapeana töötades märkasin, millised probleemid kerkivad, kui kolida külla või väikelinna: tänapäevase eluaseme ja tasuva töökoha puudumine. Pangad ei anna laenu piirkondadesse, kus kinnisvara väärtus on madal. Ei ole mõistlik, et suurema osa sissetulekust söövad ära üüri- ja kommunaalteenuste kulud. See on nõiarõng, mis jätab tuhanded perekonnad toimetulekuraskustesse. Riigi kõige suurem rikkus ja julgeolek on iga inimese rahulolu ja väärikas toimetulek igas Eesti linnas ja külas.

Sellises olukorras peabki appi tulema riik, töötades välja laenu tagatiste süsteemi keskustest eemal kodu loovatele peredele ning panustama üürielanute programmi.

522

Toomas Sarapuu
majandusministri
nõunik

Kodu omamine või üürimine ja ülalpidamine peab olema igaühele võimalik ja jõukohane kõikjal Eestis.

Kodu moodustab järjest suurema osa pere jõukusest ning kodu mitteomamine suurendab vaesusriski. Noortel on kerkivate

hindade tõttu üha keerulisem kodu leida. Kodu hindades ja kättesaadavuses on tekkinud regionaalsed käärid – suuremates Eesti linnades on hinnad kõrged, väiksemates linnades aga peaaegu pole kortereid, mida üürida.

Sotsiaaldemokraadid algatasid riikliku programmi, mille järgi annab riik üürielanute ehitamiseks kohalikule omavalitsusele toetust kuni 50% ulatuses elumaprojekti kogumaksusest. Teise poole summast katab omavalitsus üksi või koos ettevõtja-

tega. 2017-2019 kulutas riik selliste projektidele 19 miljonit eurot. Koos erakonnaga seisan selle eest, et programmi jätkumise tulemusena jõuaksid uued ja taskukohased korterid Võru-, Põlva- ja Valgamaale. Toimetulek on julgeolek.

Meie sihte:

1 Kõik lapsed on võrdsed. Lastetoetus alates esimesest lapsest 150 eurot!

2 Aitame Kagu-Eesti vallad vaesusest välja!

3 Igale lapsele tasuta lasteaiakoht!

4 Seisame kodulähedaste koolide ja raamatukogude sulgemise vastu!

5 Tagame arstiabi kättesaadavuse!

6 Oleme vastu kõrghariduse tasuliseks muutmisele!

7 Tõstame hambaravi- ja proteesihüvitisi ning nüüdisajastame sotsiaaltoetused!

8 Palgad peavad tõusma! Tõstame miinimumpalga ja pensioni 1200 euroni.

9 Uued ja taskukohased üüripinnad Kagu-Eestisse!

10 Hooldekodu koht pensioni eest!

Ekspert hindab

”Erakondade valimisprogrammide riigikaitse arendamise visioone võrreldes üllatab Reformierakonna konservatiivsus, Isamaa kasinus ja sotsiaaldemokraatide ambitsioon. Eesti 200 on aga langenud populismi kütke. Sotsiaaldemokraatide riigikaitse valimisprogramm on kõige terviklikum ja ambitsioonikam.

Siin mängib ilmselt rolli ka SDE juhi Lauri Läänemetsa kaitseliitlase-kogemus.”

Julgeolekuekspert
Meelis Oidsalu
(Postimees 24.01.2023)

524

Inara Luigas
Inara Vanavalgõ
Kohvitarõ
perenaine

Inara Luigas: julgen tantsida padespaani nii presidendi kui ka kodutuga

Ma võiksin teile siia pika-pika loo kirjutada, kuidas paljud asjad meie väikeses Eestis on halvasti ja kuidas mina, saades valimistel hääled ja koha Riigikogus, kohe elu paremaks hakkab muutma.

Ei kirjuta pikka lugu ega kiru riiki, sest usun jätkuvalt, et palju saame ise ära teha, ka mina ise.

Mõned aastad tagasi, jäädes Riigikogu ukse taha, maandusin kodukülla Mikitamäele. Hakkasin kohvitare sätima. Lammutasin ja ehitasin, pühkisin ja kraamisin, värvisin ja sättisin, naersin ja nutsin. Viimaks jõudsin tulemuseni. Tare valgete pitside, setu mustrite ja käsitööpelmeenidega sai karmoškalgude saatel valmis. Siis, kui esimesed külastajad tänades ja kummardades lahkusid, sain aru, et jään ellu. See kõik meeldis ja meeldib mulle ka praegu tohutult ja praegu võin julgelt elule silma vaadata.

Kohvitare tegemiste juures on üks silm vaadanud aga ikka poliitika poole, jalga astunud ikka koosolekutele ning mõistus manitsenud teatud teemadega tegelema. Energiat on jagunud nii kohvitare kui ka

kogukonna tegemiste jaoks ning olen mõistnud, et olen taas valmis parlamenti kandideerima. Töö on tuttav ja maailmapilt palju selgem, julgust on rohkem ja vanust nii palju, et saan tööle palju rohkem pühenduda.

Kõige tähtsamad omadused Riigikogus on hoida sidet omakandi inimestega, olla alati omade keskel ja julgeda tantsida padespaani nii presidendi kui ka kodutuga. Siis näed maailma probleeme ja võimalusi kui tervikut ja oskad anda panuse õigetesse arengutesse.

Paari viimase aastaga on maailm meie ümber väga muutunud: uus viirus rasis meie tervist, sõda jõudis Euroopasse, hinnad on kerkinud nagu pärmitaigen ja ühtäkki tõdeme, et oleme nii materiaalselt kui ka vaimselt vaesemaks jäänud. Arvan, et need on inimkonna õppetunnid. Me oleme siin maailmas midagi valesti teinud.

Viimaste aastate töö kohvitares on mulle selgeks teinud, et maailma ja meie endi elu oleneb sellest, kui kasinalt, lihtsalt ja väheseid ressursse kasutades oskame me oma elu edaspidi elada. Puhas toit, pakendivaba elu, loodusressurside säästlik ja asjade taaskasutus peavad olema esmatähtsad. Nii jääme ellu. Nii jääme kestma.

Ühe lubaduse siiski annan ka: jään igas olukorras iseendaks.

Ivari soovib: vana talutoit – härra Juhkami hernetamp

Seda väärt toitu tehti vanasti töömeestele metsa kaasa. Kümmeaastat tagasi Võrumaa talutoidu mõõduvõtmisel pakkus mulle seda väärt rooga üks väärkas meie kandi talumees härra Juhkam. Oli ikka tõsine ja maitsev asi. Imestas, et me oleme kuidagi ära unustanud vanad ja lihtsad retseptid. Küsisin õpetust ja siin see on:

Koostisosad:

- 1 kg herneid
- 3-4 tükeldatud toorest kartulit
- sibul, porgand
- läbikasvanud liha

Kuidas teha?

Varem leotatud herned keeda vähese veega pehmeks koos tükeldatud kartuli, sibula, riivitud porgandi ja lihatükedega. Madalal tulel hautades tuleb keedust pidevalt segada, et põhja ei kõrbeks. Kui kogu kraam on pehme, tamba nuiaga pudruks, maitsesta soola ja pipraga, lisa võid. Teine võimalus on lihatükid, sibul ja porgand pannil pruunistada ja lisada hautatud herne ja kartuli hulka.

Ja väga oluline. Kogu kraam tuleb keeta sellisesse seisusse, kus pärast hangumist saaks seda noaga lõigata nagu leiba.

Olen mõnel korral proovinud hädä tampi järele teha. Päris õiget maitset pole veel kätte saanud. Katsetused jätkuvad. Kellel hernetamp õnnestub, andke mulle teada ja kutsuge mekkima. Mul telefon endine.

Ristsõna

Kõigi õige lahenduseni jõudnute vahel loosime välja **reisi kahele** Brüsselisse koos europarlamenti liikme **Marina Kaljuranna** külastamisega.

VÕIDA REISI!

Vastused saatke **5. märtsiks** e-postiga: lahendus@sotsid.ee või kirja teel: Sotsiaaldemokraatlik Erakond, Toompuiestee 16, Tallinn 10137

		TÄNU SOTSIAALDEMOKRAATIDELE ... PENSIONI EEST		VESI- VEE-	NÄITEKS	PILDI-PERSOON	SIIRI ...
		VÄNTAV END KAITSEMINISTER					
		KAHEKSA ASTME SUURUNE INTERVALL					
		OMA-VALITSUS			NIKKEL		
		SOOME KIRJANIK MARTTI ...			KÖHRKALA		
	EW SOTSIAALDEMOKRAADIST RIIGIPEA IN + NIMI	ISLAMI SÜMBOL		JAAPAN	ROOMA 500	PINDALA-ÜHIK	
					TÄHESTIKU VIIES TÄHT	BARBIE PEIKA	
UUDISTE-AGENTUUR			TONT, KURADIKE				SUURE TURU
			PUUHARU KÄANDES				
AHJU...				KESK-ERAKOND		ALATES	
				SÜSINIK		APELSINI ASUTAJA IN + NIMI	
EESTI SPORDI-ORGANISATSIOON			MARGUS KONNULA				
			JUUBELDUS-HÜÜE				
NAISENIMI				DIAMEETER		TARA KÄANDES	
				JA NII EDASI		SÕIDUVAHEND	
	PILDI-PERSOON						
	VAIMULIKU-RÕIVAS						
IDANAABRI NETIKOOD			LAEVA PAIGALHOIDJA				ALEV
			KÜLIENDUS INGL K				KOHUSE-TÄITJA
SDE LOOSUNG: TOIME-TULEK ON ...							VALD
TÄHESTIKU AVAJA		... JA KUULSUS		HEKTAR			
		LÕUNA-KOREA SPORDIKOOD		TÜHIPALJAS		MASSI-MEEDIUM	
TUNTUD RAADIO-JAAM ... PLUS			PLAATINA				
			MASS				
LÄHIM RIIK, MILLE PEAMINISTER ON SOTSIAALDEMOKRAAT						LAURI SAATPALU	
OID			LÜHILAINE				
			IDA				
	LINNU NOKALÖÖK						

